

2020 Mars Express – spaning efter framtidens barn- och ungdomsbibliotek www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress **Andra steget**

Slutrapport

Elisabet Håkansson, konsulent Regionbibliotek Skåne
Lo Claesson, konsulent Länsbibliotek Jönköping
Anna Gullstrand, konsulent Regionbibliotek Västra Götaland

“This library isn´t only about books – it´s about having fun!”

Så presenterar sig ImaginOn: barn- och ungdomsbiblioteket i Charlotte, USA. och denna anda av lust, lek, upptäckarglädje och aktivitet ville vi ta med hem från studieresan i februari 2007.

ImaginOn har en syn på besökaren mer som subjekt än objekt.

Slutsatser efter 2020 Mars Express Andra steget

Ett tredje och sista år av biblioteksutvecklingsarbete i projekt 2020 Mars Express är avslutat. För att bibliotek skall kunna utvecklas till att bli mer intressanta, kreativa, läslustfrämjande och välkomnande har vi under Mars Express Andra steget kommit fram till att:

Vi måste lyssna på barn och ungdomar innan vi gör ett förändringsarbete.
Det är nödvändigt att man håller sig uppdaterad om barns och ungdomars villkor.
Vill vi skapa relationer till ungdomar måste vi lära oss hur de kommunicerar.
Personalen måste gilla barn och ungdomar, se dem och säga **Hej!** när de kommer till biblioteket.

Utvecklingsarbete är en process som måste ges och få ta tid.
Viktigt att testa nya tankar – våga misslyckas – och ta nya tag igen!
För bästa resultat är det nödvändigt att flera på en arbetsplats – inklusive chef och teknisk kompetens - deltar i förändringsarbetet. Aldrig ensam.
Att också få med sig sina lokala politiker kan vara avgörande.

Bibliotekspersonal måste se sig omkring, lyhört fånga upp idéer och möjligheter i vardagen och från världen utanför biblioteken.

Kvalificerad omvärldsspaning är nödvändig om biblioteken skall behålla sin betydelse i samhället och kunna utvecklas.

Howard Gardners teorier om människans multipla intelligenser är något att ta hänsyn till vid planering av bibliotekens verksamhet och rum för kreativitet och lärande.

Sätt låntagaren i centrum också när det gäller rummet och inredningen – glöm inte den taktila dimensionen, ej heller ljus, tillgänglighet, exponering m.m.

Teknik i bibliotek har stor utvecklingspotential både vad gäller skapande, lärande och lek.

Samarbete med t ex Science center (som Navet, Upptech, Balthazar m.fl.) och museum ger oändliga möjligheter.

Ett bibliotek kan vara något mycket mer än vi är vana vid utan att tappa sin identitet.

Koppling till universitet, högskolor och annan utbildning ger positiva effekter vid utvecklingsarbete, skapar plattformar och kontakter för framtida samarbete och sprider insikten om folkbiblioteken som arena för nytänkande.

Samarbete med andra yrkeskompetenser är oerhört givande; man får hjälp att se sin egen verksamhet med andra ögon och tillförs nya dimensioner både vad det gäller verksamhet och biblioteksrummet. Genom andras ögon får man också hjälp att se potentialen i sin egen yrkeskompetens.

Biblioteket kan vara språkstödjande och läsfrämjande genom att låta det skrivna, talade och elektroniska ordet finnas på lika villkor – gränsöverskridande.

Lust, fantasi och upptäckarglädje är en viktig drivkraft för biblioteksutveckling.

Reflektioner från deltagande kommuner i 2020 Mars Express Andra steget

”Lokalt har det varit positivt att vi varit en så stor grupp med flera kompetenser och att bibliotekschefen varit med hela tiden, vilket gör det lättare att realisera idéer. Vi har aldrig behövt lobba för att förankra idéer först i och med att både barnbibliotekspersonal, IT-kompetens och ledning ingått i gruppen, utan har kunnat ta beslut och göra saker direkt”. (Dorith Karlsson, barnbibliotekarie Gislaved)

”Vi har tagit oss tid att tänka och reflektera kring ”framtidens bibliotek.”(Karin Ivarsson, bibliotekschef Uddevalla stadsbibliotek)

”Tid och reflektion är väldigt viktigt och jag gav projektet tid och en hel del reflektion också. Det hade också varit väldigt mycket svårare utan min kollega Eva-Lotta Stenbäck. Det är också en stor erfarenhet. Var aldrig ensam.” (Lena Jonsson, barnbibliotekarie Mölndal)

”Det som gjorde det speciellt intressant för oss ... var att vi hittade två utrymmen som vi inte kopplade ihop till en gemensam enhet, en spännande stimulerande gång, förrän vi började tänka Mars Express.” (Per Karlsson, barnbibliotekarie Nässjö stadsbibliotek)

”Svårt att göra rättvisa åt allt vi varit med om i projektet, önskar att fler hade fått inspireras.”(Magdalena Jeppson, barnbibliotekarie Bromölla)

”Det är viktigt att möta barnen på deras villkor, där de befinner sig, inte bara rent fysiskt utan även digitalt, t ex på olika ”communities” på Internet.” (Lina Ydrefelt, barnbibliotekarie Bromölla)

”Positivt att projektet fick ta tid – saker hade möjlighet att växa fram.” (Maria Ehrenberg, bibliotekschef Östra Göinge)

”Vi har fått upp ögonen för och, även i verkligheten i USA, sett nya möjligheter att möta framtidens bibliotek som både fantasifulla, lockande och lärande.

Ny syn på teknik har kunnat lanseras i kommunen – inte ett hinder utan ännu en ingång till lärandet och upplevelsen.” (Maria Ehrenberg, bibliotekschef Östra Göinge)

”Positivt att tekniken och interaktiviteten inte kom bort på barnsidan i vårt nya bibliotek – lätt att fokusera på vuxna när det gäller teknik”. (Anette Ekström, bibliotekschef Gislaved).

”Det var viktigt med utbyte med andra yrkesgrupper. Vi har fått nya kontaktnät.” (Helena Bennehed, barnbiblioteksansvarig Uddevalla stadsbibliotek)

”En stor inspirationskälla har varit att få ta del av de andra deltagande bibliotekens tankar och idéer.” (Mervi Kalliainen, barnbibliotekarie Uddevalla stadsbibliotek)

”Howard Gardner – ett rättesnöre från och med nu!” (Maria Ehrenberg, bibliotekschef Östra Göinge)

”Det är stimulerande att tvingas tänka nytt genom 2020 Mars Express. Intrycken utifrån, hur andra gjort och vad vi sett själva med våra egna ögon skapar processer hos var och en av oss som deltog.” (Per Karlsson, barnbibliotekarie Nässjö stadsbibliotek).

”Positiva erfarenheter har varit ME-konferenserna i Malmö och Göteborg med koppling till forskning inom andra områden och beskrivning av tillämpning av idéer .”(Anette Ekström, bibliotekschef Gislaved)

”Jag ser med Mars Express-ögon på det mesta numera. Det innebär att jag inte gör något förändringsarbete utan att ta reda på barns och ungas egna tankar först.” (Lena Jonsson, barnbibliotekarie Mölndal)

Inledning

Fröet till framtidsspaningsprojekt 2020 Mars Express såddes redan våren 2003 när biblioteks-konsulenterna Lo Claesson, Elisabet Håkansson och Ewa Kollberg reste till Holland för att studera projekt ”Bibliotheken 2040”.

Inspirerade att göra något i samma anda söktes projektpengar och 560.000 beviljades från Kulturrådet för två år.

Våren 2005 var Första steget i projekt ”2020 Mars Express– spaning efter en framtidens barn och ungdomsbibliotek” igång i ett samarbete mellan tre län; Regionbibliotek Skåne, Länsbibliotek Jönköping och Regionbibliotek Västra Götaland. Barnbibliotekarier samt några chefer från 15 kommunbibliotek deltog; Bromölla, Lund, Simrishamn, Östra Göinge, Värnamo, Råslätt (Jönköping), Vaggeryd, Vetlanda¹ samt från Västra Götaland Alingsås, Härryda, Mölndal, Balltorp (Mölndal), Kungälv, Skövde och Tranemo.

Se rapport Första steget www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress

¹ P.g.a. att barnbibliotekarien avled, drog sig Vetlanda ur projektet och ersattes av Vaggeryd.

Bakgrund

Under senare delen av Första steget inledde Regionbibliotek Skåne ett samarbete med interaktionsdesigners vid Malmö Högskola, K3, samt Institutionen för informatik vid Lunds Universitet, bl. a. för att arbeta med RFID, ljus och textilier mm på Malmö stadsbiblioteks barnavdelning.

Länsbibliotek Jönköping inledde samarbete med Ljushögskolan vid Högskolan i Jönköping och Region Västra Götaland hade etablerat kontakt med Interaktionsdesignutbildningen på Chalmers/IT-universitet på Lindholmen i Göteborg. Dessa kontakter såg vi potentialen i och ville utveckla vidare.

Vi hade sett exempel på hur universitet och högskolor arbetar med barn och ungdomar i mer permanenta referensgrupper för sin forskning och för att utveckla teknik bl. a. Human Computer Interaction Lab. vid University of Maryland. HCIL har bl. a. utvecklat International Childrens Digital Library, digitalt bibliotek med barn- och ungdomsböcker från hela världen. <http://www.icdlbooks.org/>
Dit ville vi åka för att lära oss mer.

I artikeln ”Barn, tweens och bibliotek”, Ikoner 2005:2, menar Sven Nilsson att barn och unga har många arenor, uttryck för att skapa och iscensätta sin identitet. Detta sker genom litteratur, musik, dans, mat, kläder, val av kompisar, val av platser att vistas på, virtuella mötesplatser, SMS mm. Nätet och mobilen är en självklar inramning av de ungas vardag, menar Nilsson.

- ”Det som de väntar sig att finna på marknaden och bland kompisarna väntar de sig också att finna på biblioteken. Annars blir det värst för biblioteken; de unga spiller inte så mycket kraft eller uppmärksamhet på det som inte stämmer för dem.” menar Sven Nilsson.

Hur ställer sig de som arbetar på bibliotek till detta?

Howard Gardners teorier om människans multipla intelligenser har också kommit att spela en viktig roll under projektarbetet. Verbal/lingvistisk, musikalisk, visuell/spatial, kroppslig/kinestetisk, social, intrapersonell, logisk/matematisk, natur- samt existentiell intelligens finns representerade hos alla människor. Människans motivation, kreativitet, engagemang och förmåga att lära ökar om man får möjlighet att använda sig av så många som möjligt av sina intelligenser. Vid utformning av bibliotek och andra kreativa och lärande miljöer finns här mycket att lära.

Utifrån våra egna frågor ville vi fördjupa oss i ett utvecklingsarbete där Howard Gardners teorier och Sven Nilssons slutsatser var viktiga utgångspunkter:

- Hur kan barn och ungas interaktion med rummet se ut?
- Hur kan tekniken förstärka språket och verka läslustfrämjande?
- Hur kan barn på allvar medverka i utvecklingsprocessen av framtidens biblioteksrum?

Projekt mål

Att

- utarbeta tekniska modeller/koncept, lätta att omsätta i verkligheten och kopplade till olika kulturformer.
- genom ”osynlig” teknik stödja barns och ungdomars läslust och språkutveckling.
- vidareutveckla brukarinflytandet för barn och unga tillsammans med bl. a. högskolor och bibliotek.
- vidareutveckla, konkretisera och sprida metoder och modeller som utvecklats under 2020 Mars Express Första steget.
- bibliotek i projektregionerna påbörjar ett nytänkande och ett reellt förändringsarbete då det gäller barn- och ungdomsbibliotek.

Organisation

- Styrgrupp med de tre länsbibliotekscheferna.
- Projektledningsgrupp med de tre länsbibliotekens konsulenter.
- Projektgrupp med bibliotekspersonal från varje kommun samt konsulenter.
- Lokala arbetsgrupper på projektbiblioteken.

Deltagare och förutsättningar

I Andra steget valde vi att arbeta med ett färre antal kommuner. I Västra Götaland; Mölndal, som deltagit i Första Steget, och Uddevalla. I Jönköpings län deltog två nya kommuner; Nässjö och Gislaved och i Skåne två kommuner som båda varit med i Första steget: Bromölla och Östra Göinge.

En förutsättning för deltagande var att kommunen skulle stå i begrepp att förändra, bygga om eller bygga nytt bibliotek. Detta för att ”Mars Express-tänket” i ett tidigt skede skulle kunna tas med in i en konkret planeringsprocess på kommunal nivå.

Den andra förutsättningen för deltagande var att biblioteket gick in i projektet med en arbetsgrupp bestående av barn- eller ungdomsbibliotekarie, it-tekniker/it-bibliotekarie samt inte minst bibliotekschefen.

Ledningsgruppen förändrades mellan Första och Andra steget; konsulent Ewa Kollberg, Regionbibliotek Västra Götaland fick läsfrämjandeuppdrag under 2007 och ersattes av Anna Gullstrand.

Metoder

- Studieresor och studiebesök.
- I samarbete med högskolor och universitet experimentera med ny teknik, testa prototyper mm.
- Samarbete med annan yrkeskompetens än bibliotek vanligtvis samarbetar med.
- Workshops och referensgrupper med barn och ungdomar.
- Reflekterande och processinriktat arbetssätt.
- Utveckla webbplatsen 2020 Mars Express (med målet att låta den leva vidare som en resurs efter projektets slut).

Utblickar

Studieresor:

Andra stegets projektår inleddes med studieresa till USA en vecka i början av 2007.

Elva personer från fem av de sex projektkommunerna och ledningsgrupp besökte vi:

Queens Public Library, New York: Teknik- och samhällsatsningar för unga.

Sony Technology Lab, New York: Teknikexposé och hands-onexperiment.

New York Hall of Science: Science center med ambitiös pedagogik, och bibliotek.

Human Computer Interaction Lab vid University of Maryland: Barn i utvecklingsarbete.

Charlotte Public Library och filialer, North Carolina: Bibliotek 2.0.

ImaginOn: barn- och ungdomsbibliotek/kulturhus, Bibliotek 2.0 för barn och unga under mottot ”Bring stories to life” också i Charlotte, North Carolina.

Sammantaget var detta en mycket givande studieresa som gav många tankar, idéer och reflektioner att ta in i Mars Express-tänket. (Reserapport finns att läsa på webben.)

Studiebesök

Under våren 2007 besöktes Halmstads nya bibliotek och Luleås nyinvigda kulturhus.

Konferenser

En eller flera i projektgruppen deltog i ”Ljuset över Skåne” i Malmö, ”Biblioteket som förvandlingsrum” i Aarhus, ”International Conference för Interaction Design and Children” i Aalborg.

Kontakter med högskolor och universitet

Kontakt och samarbete med högskolor och universitet har varit en viktig, stimulerande och utvecklande faktor i Andra steget.

Med Interaktionsdesignutbildningen vid Chalmers tekniska högskola på Lindholmen i Göteborg inleddes ett samarbete under våren 2007. Efter inledande möten mellan Mars Expressdeltagarna och Interaktionsdesignutbildningen fick studenterna i uppgift att utveckla RFID-teknik för barn och vuxna på folkbibliotek. Många intressanta och användbara prototyper utvecklades och vi insåg vilken potential ny teknik har på bibliotek. Interaktionsdesignstudenterna såg möjligheter att förbättra biblioteken som mötesplatser, förenkla sökandet efter litteratur, göra informationssökning för barn roligare, göra det möjligt att enkelt lyssna på sagor i sagotält m.m.

Under våren 2007 fortsatte samarbetet med Malmö högskola, K3 . Tre magisterstudenter fick i uppgift att med hjälp av modern interaktiv teknik stimulera yngre barn till läsning och göra sökandet efter böcker mera lust- och fantasifullt. Detta resulterade i två installationer; Bokbläddraren och Sagotältet. Arbetet med att utveckla en modell för ”Raketen” – ett naturvetenskapligt projekt – pågår och väntas bli klart under våren 2008.

Projektkommunernas eget arbete

I **Uddevalla** fanns vid projektstarten planer på ett nytt Folkets Hus med bibliotek men i och med politiskt maktskifte vid valet 2006 är dessa planer lagda på is. Stadsbiblioteket har dock rymliga lokaler idag och har därför istället valt att i projektet arbeta med ett ungdomsrum i sin barnavdelning. Referensgrupper av ungdomar har fått berätta och utveckla sina idéer om hur ett rum speciellt för dem i biblioteket skulle kunna se ut. Utifrån dessa förslag och de idéer bibliotekspersonalen haft har en ljus-tekniker och en scenograf från teatervärlden gjort en idéskiss. Allt i skissen har inte kunnat förverkligas av ekonomiska skäl men delar av det har man kunnat genomföra och detta arbete fortsätter under våren 2008. Man tänker sig ljus, färg, konstnärlig utsmyckning och nya möbler med tuff design och färgsättning.

I januari 2008 har en spännande grafittimålning av två lokala grafittikonstnärer blivit klar.

<http://www.uddevalla.se/uddevalla/kulturochfritid/bibliotek.4.107b56eff5c2c289280007014.html>

Mölnadal är mitt uppe i projektering av det stora Kulturhusprojekt som planeras vara färdigt 2010. Erfarenheterna från Mars Expressarbetet har påverkat planering, funktionsplaner och tänkande på bred front. Även på stadsbyggnadskontoret vet man nu vad Mars Express står för. Barnbibliotekarierna som arbetat i projektet har deltagit i arbetsgrupperna och får möjlighet att påverka under det fortsatta arbetet med arkitekter och inredningsarkitekter.

Efter mötet med interaktionsdesignstudenterna på Lindholmen testade Mölnadal bl. a. prototypen ”ABC-board” – ett RFID-baserat bokstavsspel. Trots en stor insats av teknisk personal i Mölnadal och förstärkning av prototypen höll den inte för daglig användning. Samarbetet med Interaktionsdesignutbildningen fortsätter under våren 2008 med examensjobb som bl. a. skall resultera i en interaktiv 3D-skulptur som man kan styra med kroppen.

Den styrs av en Nintendo Wii-liknande kontroll och blir som ”datoriserad fingerfärg fast i 3D”. Denna permanenta installation är tänkt i det nya bibliotekets barn- och ungdomsavdelning. Under våren 2008 engagerar man också mediapedagoger för att utbilda personalen och gemensamt diskutera utformningen av den digitala mediaverkstad som blir en spännande del av det nya Kulturhusets barn- och ungdomssatsning.

I **Nässjö** var en ombyggnad av barnavdelningen drivkraften för att gå in i projektet. I samarbete med en scenograf/konstnär med rötter i Nässjö, Ljushögskolan vid Tekniska Högskolan i Jönköping och gymnasiala utbildningen Träcentrum har man arbetat på ”Transformatorn”, en ny, fantasieggande entrégång till barnavdelningen som var tänkt att gå genom ett f.d. städ- och toalettutrymme. En modell byggdes som visade hur man med färg, ljus och installationer skapar en miljö som skall ge barnet en upplevelse av förväntan inför vad som komma skall i bibliotekets barnavdelning.

Under projektets slutskede kom, fortare än man väntat, ett beslut om en om- och tillbyggnad av det befintliga biblioteket. Detta innebär att barnavdelningen flyttas och förutsättningarna för ”Transformatorn” ändras. Just denna modell kan inte förverkligas, men ”Mars Express-tänket” tar man ändå med sig in i det nya biblioteket.

Gislaved har gjort en genomgripande renovering av sitt bibliotek. Det nya biblioteket invigdes i slutet av oktober 2007 med omDispositionering av avdelningar på de två våningarna. Detta innebar nya ytmaterial överallt, specialritade ”design med omtanke”-möbler, RFID-installation efter genomgripande gallring m.m. En verkstad för barn inreds i ett fönsterlöst rum där Ljushögskolan i Jönköping lämnat förslag på ljusinstallationer för att göra rummet spännande och föränderligt. Man har också inspirerats att installera ljudduschar.

Med inspiration från studieresor till Danmark och USA, har projektgruppen på biblioteket gått en utbildning i berättarteknik och filmredigering för att bl.a. göra digitala boktips tillsammans med barn.

Bromölla ville förnya sin barn- och ungdomsavdelning och har samarbetat med interaktionsdesignstudenter från Malmö Högskola. Efter referensgruppsarbete med barn har tre studenter inom ramen för sitt examensarbete på magisternivå producerat två prototyper. ”Bokbläddraren”, boktips och sökprogram där barn på ett lustfyllt sätt med hjälp av dator och lysdioder kan hitta önskade boktitlar via tema, författare eller boktitel, och ”Sagotältet” där man utifrån olika ljudböcker väljer en uppläsning och samtidigt ansluter en till sagan stämningsskapande ljussättning i rummet.

På ett par väggar i barnavdelningen har man med hjälp av ljusdesigner installerat ett effektfullt ljus som ger liv och spänning och som man på ett enkelt sätt kan variera alltefter sammanhang, årstider osv. Fler ljusinstallationer samt en mycket flexibel och interaktiv scen med många möjligheter – för både yngre och äldre barn - installeras under våren 2008.

Östra Göinge planerar ett helt nytt bibliotek i en f.d. skola. Biblioteket beräknas vara klart hösten 2008. Inspirerade bl. a. av de amerikanska studiebesöken, inte minst på ”New York Hall of Science”, en interaktiv naturvetenskaplig experimentverkstad, blir det ett naturvetenskapligt perspektiv i barn- och ungdomsavdelningen med fokus på främst astronomi. Interaktionsdesigners bygger en rymdraket i två plan där man på första planet kan ligga, sitta, hänga och lyssna på ett kapitel ur en eller flera böcker. Samtidigt visas ”galaxbilder” på raketens väggar. Böckerna finns självklart till utlån utanför raketten. På andra planet – ”bryggan” - kommer man att ha möjlighet till interaktivitet med cd-rom och olika rymdprogram t ex stjärnkartsystem, som finns på Internet. I sökdatoren kommer det att lyftas fram böcker om rymden och dessa hittar man på hyllorna via lysdioder. Mediakassar kommer att placeras vid raketten – lätta att låna med sig. Ljussättning planeras också.

För att kunna arbeta vidare med detta har hela personalen gått en berättarutbildning med fortsättning under 2008. Detta för att kunna föra ut den ”naturvetenskapliga berättelsen”. Denna utbildning följs sedan upp med en mimutbildning – man arbetar för att finna fler kommunikationsformer.

För ytterligare information om projektkommunerna se hemsidan www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress med texter, bilder, rapporter och filmer.

Samlade erfarenheter 2020 Mars Express Första steget & Andra steget.

I och med delprojektets avslutning i samband med mässan Bok & Bibliotek 2006 tycker vi oss kunna se att stora delar av målen i projektets Första steg blivit helt eller delvis uppfyllda.

Två år av intensivt arbete, hundratals medverkande barn och ungdomar, studiebesök, konferenser, workshops, referensgruppsarbete, praktiskt arbete mm har gett insikter och erfarenheter som blivit en del av det vi – våra kollegor och även andra utanför projektet – efter snart tre projektår kommit att kalla ”Mars Express-tänk”.

Projektets Andra steg har fortsatt eller satt igång ett kreativt och dynamiskt arbete bland barn, ungdomar och bibliotekspersonal i projektkommunerna.

Att utifrån projektmålen i Mars Express arbeta direkt med barn och ungdomar har varit utvecklande och mycket givande för bibliotekarierna och övriga i projektet - detta trots att förväntningarna på detta varit höga.

I bibliotekets utvecklingsarbete är det viktigt att de ”egna” barnen och ungdomarna blir delaktiga i processen.

Mars Express arbetsgrupp utgör ett nätverk som har gett bibliotekspersonal möjlighet att växa och utvecklas i sin yrkesroll. Arbetet har gett utbyte på många plan – även det personliga - och utvecklat bibliotekariekompetensen .

De flesta i projektgruppen talar om att de har ett nytt sätt att tänka biblioteksutveckling i Mars Express-projektets anda. Studieresorna har under projekttiden gett goda förutsättningar för inspiration och ny kunskap. I många fall har detta konkret påverkat bygg- och verksamhetsplaner; till exempel i Gislaved, Östra Göinge, Uddevalla och Mölndal. I de fall bibliotekschefen och barnbibliotekarien delat erfarenheter från studiebesök eller studieresor har detta stärkt kraften i förändringsarbetet. De som deltog i USA-resan fick många idéer och inte minst inspiration därifrån.

Studieresan till USA rönste stort intresse även utanför projektgruppen och presentationer av studieresan har både kommunbibliotek, bibliotekschefsgrupper och politiker på lokal och regional nivå fått ta del av på olika sätt.

Kontakterna och samarbetet med Interaktionsdesignutbildningarna; både K3 vid Malmö Högskola, Institutionen för informatik vid Lunds universitet samt Chalmers/IT-universitetet är etablerade och har fortsatt stor potential.

Kontakterna med Chalmers Interaktionsdesignutbildning har lett till att kursuppgifter och examensarbeten görs med biblioteksfokus. Inom ”ubiquitous computing” – allestädes närvarande datateknik - arbetar man med hur datorteknik kan byggas in i och bli en naturlig del av vardagsföremål och miljöer – biblioteksmiljön är en idealisk offentlig arena för detta.

En strävan hos projektledningen har varit att hos de produktutvecklare och designers inom Interaktionsdesign som dessa utbildningar föder skapa insikt om att biblioteken är en viktig potentiell kundgrupp med stor utvecklingspotential.

Kontakter mellan bibliotek och andra yrkeskompetenser har etablerats lokalt.

Media har gett utrymme åt utvecklingsarbetet inom ramen för Mars Express. Det har varit lätt att intressera media, både lokal- och rikspress, fackpress samt lokalradio för utvecklingen i projektet vilket på det sättet fått bra spridning. Artiklar i DIK forum, BBL och ett flertal lokaltidningar ledde till nya kontakter. Regionbibliotek Västra Götalands tidskrift Framsidans temanummer ”Om barn får bestämma” 2006 ägnade stor del åt Mars Expressprojektet.

Insikt om att ständigt medveten omvärldsspaning är en nödvändighet för bibliotekens utveckling – och överlevnad - har vi under projekttiden sett flera exempel på.

Under vår studieresa till New York tillbringade vi en dag på Queens Public Library. Där har man en demograf anställd i bibliotekssystemet. Demografens uppgift är att fortlöpande rapportera hur

befolkningens ålderskurva ser ut, var folk bor men också **var** de tillbringar sin arbets- respektive fritid. **Där** skall biblioteket sträva efter att nå dem.

Ytterligare ett exempel är från en stor filial i Charlotte, North Carolina, där programverksamheten är imponerande och flexibel. Man är lyhörd även för en enskild låntagares önskemål. Man ringer alltid hem till dem som har bokat in en aktivitet för att påminna; - ”Vi vet ju hur stressade nutidsmänniskor är och hur barnfamiljers vardag ser ut. Man glömmer så lätt ett inbokat program!”

Ett sista exempel återigen från biblioteket i Queens som slutat begära ”social security”-nummer (motsvarande personnummer) för lånekort. Skälet till detta är man tycker att en målgrupp med extra stort behov av bibliotekens tjänster är samhällets illegala invandrare. Dessa personer har stort behov av samhällsinformation, språkkurser, tidningar och kontaktnät för att kunna arbeta sig in i det samhälle där de i framtiden önskar få leva lagligt.

Den information som biblioteket kan förmedla utan byråkratiska hinder kan radikalt påverka en illegal invandrades möjligheter till integration.

Mars Express webbsida har spelat en central roll under projektåren och är i sig en resurs vad det gäller samlad dokumentation och erfarenhet. Till webbsidan har man kunnat hänvisa intresserade med frågor. Vi vet att den nått ut - utanför våra egna regioner och tack vare en engelsk del av webbplatsen, tom utanför landets gränser. T.ex. har det första stegets Råslättprojekt genererat förfrågningar bl.a. Storbritannien och Irland.

Inför 2008 har webbsidan flyttats till Barnens Bibliotek där den ska leva vidare under hela 2008 och förhoppningsvis längre, då som en användbar och innehållsrik resurs kring frågor om biblioteksutveckling och omvärldsspaning i sann Mars Express-anda.

I projektet utvecklades bibliotekspelet Library Creator som fått uppmärksamhet i flera kommuner. Det är ett spel där barnen på ett lustfullt sätt och med hjälp av modern teknologi själv bygger sina framtidsbibliotek. Library Creator används också i ett Mars Express-inspirerat projekt i Huskvarna, här med fokus på "Rummet som medium"

Som en avslutning på projektet och som en stafettpinne till våra övriga kommuner och övriga landet, har tre slutkonferenser arrangerats. Den första hölls i Malmö den 8 oktober 2007, där Lois Kilkka, Service Manager, ImaginOn, var huvudföreläsare och berättade om barn- och ungdomsverksamheten vid ImaginOn, Charlotte Public Library. Medverkade gjorde bl.a. också de interaktionsdesigners som är involverade i projektet.

Den andra konferensen ägde rum i Göteborg den 4 december 2007, med bl.a. arkitekt/pedagog Stefan Petersson och Eva Eriksson, från Chalmers/IT-universitetet i Göteborg som talare. Den tredje och sista konferensen hålls i Gislaveds nya bibliotek den 19 februari och där har vi återigen hämtat inspiration från USA-resan genom att bjuda in Michele Gorman, Teen Manager, som förestår verksamheten vid The Loft vid ImaginOn.

Barnbibliotekarier från projektets båda steg har också under konferenserna delgivit sina erfarenheter.

Kommunerna från projektets första steg har i många fall vidareutvecklat de idéer som föddes under projektet och arbetar vidare med stor entusiasm i denna anda.

Andra stegets kommuner är mitt i ett utvecklingsarbete som kommer att göra avtryck många år framöver.

Mars Express har blivit ett bra avstamp för utvecklingsprocesser mot framtidens bibliotek.

Mindre positiva erfarenheter:

- Enkät svar har uteblivit i en del fall.
- Några skolor nappade inte på förslag om samarbete.
- RFID-prototyp höll inte för installation i biblioteket.
- Bristande kommunikation eller missförstånd mellan Mars Express-kommuner och konsulter bromsade eller i något fall omintetgjorde visst utvecklingsarbete.
- Brist på tid eller prioritering av tid.
- Att ekonomiska resurser fattats och kommer att fattas för att förverkliga idéer kommunalt.
- Någon kommun upplever det som att tyngdpunkten på ”brainstorming” medfört att praktisk tillämpning och konkreta resultat kommit bort.
- Någon upplever också att det saknas ett konkret, gemensamt projekt att bygga vidare på och hämta styrka ifrån.
- Stora avstånd mellan projektkommunerna har medfört långa resor.
- Projektbidraget blev mindre än projektansökans önskade nivå; lajv- och rollspelsläger blev inte realiserat.
- I några fall har det varit svårt att nå ut och fånga intresset hos övriga kommuner i regionen – intresset har varit större utanför.

Till sist, ur konsulentperspektiv:

Ur konsulenternas perspektiv har det varit ett bra och fruktbart samarbete konsulenterna emellan vilket bl. a. har ökat kunskapen om respektive län och skapat en plattform för framtida samarbete.

Konsulenterna har haft ett tätt samarbete med projektgrupperna under projekttiden vilket har varit givande och gett fördjupad kunskap om de deltagande biblioteken och de lokala förutsättningarna.

Arbetsätten har sett olika ut i de olika länen och det har varit en styrka.

Läna har haft olika fokus och därför inte känt konkurrens om projektframgångar.

Tre regioner i samarbete har gett bra dynamik och goda möjligheter att sprida erfarenheterna från Mars Express både regionalt, nationellt och även utanför landets gränser.

Vad kan vi lära av projektet för framtiden?

Vad kan vi överföra av våra erfarenheter till våra kollegor?

Som framgår under ”Slutsatser” har vi fått en mängd erfarenheter vad gäller metoder och arbetsätt.

Men en viktig del i ett projekt är också det lärande som sker genom att reflektera över projektprocessen.

Vi har låtit våra deltagande kommuner göra utvärderingar, där vi bl.a. bett dem reflektera över vad man upplevde som positivt och vad som upplevdes fungera mindre bra, både lokalt och regionalt.

Lärdomar som vi dragit efter vad som sägs i utvärderingarna och från våra egna upplevelser är:

- Att ha en plan att följa, men ändå tillåta projektet vara en process, d.v.s. att delmål och riktning kan ändras utefter vägen.
- Chefen ska vara engagerad och ta sitt ansvar i projektet. Det är värdefullt om det kan finnas lokala projektgrupper på biblioteken, där flera i personalen är involverade.
- De deltagande biblioteken bör, så vitt man kan bedöma, befinna sig i en stabil organisation.
- Att vara tydlig mot alla parter i varje steg, så att missförstånd och misstolkningar undviks.
- Tid måste avsättas för arbete i projektet, också tid för reflektion.

- Att alla är införstådda med att man inte bör ha för bråttom att utföra något konkret, utan låta saker ta sin tid.
- Det är bättre att pröva och misslyckas än att inte pröva alls.
- Bättre förankring i hela regionen, så att inte delprojekten upplevs som ”tomtebloss” eller inte alls berör.
- Skapa någon form av plattform för de deltagande kommunerna att bygga vidare på.

”När vi skall anställa barnbibliotekarier frågar vi inte om de gillar böcker – vi frågar om de gillar barn.”

Nick Buron, Queens Public Library, New York

”Tror du att alla dessa bibliotek kommer att finnas?

Och svaret är tvärsäkert: det handlar inte om det.

Frågan är: Vill du att de ska finnas? Varför skulle inte framtiden kunna se ut så?

För om vi inte gestaltar framtiden kommer vi inte att uppleva den.”

”Det är bara barnen som kan tala om hur framtidens bibliotek ska se ut!”

Rob Bruijnzeels, initiativtagare och projektledare för Bibliotheken 2040 i Holland.

Välkommen till projektets egen webbplats: www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress
där länkar till rapporter, projektarbeten, redovisningar, filmer, källmaterial m.m. finns samlat.

